

СЕКЦІЯ 5
СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 316.732:347.157-058.865(73)

АКУЛЬТУРАЦІЯ УСИНОВЛЕНИХ ДІТЕЙ-СИРИТ У СШАБеловецька Л.Е., викладач кафедри
іноземних мов та професійної комунікації*Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля*

У статті розглядаються теоретичні аспекти переживання усиновленими дітьми культурного шоку в процесі адаптації до нового соціокультурного середовища, етапи акультурації, особистісні характеристики усиновлених дітей, значимі для оптимальної взаємодії в американській культурі. У статті зроблена спроба обґрунтування необхідності пошуку ефективних педагогічних технологій, орієнтованих на адаптацію усиновлених дітей. Автор представляє умови, які забезпечують ефективне включення дітей у нове культурне середовище.

Ключові слова: акультурація, усиновлені діти, соціокультурне середовище, адаптація.

В статье рассматриваются теоретические аспекты переживания усыновленными детьми культурного шока в процессе адаптации к новой социо-культурной среде, этапы аккультурации, личностные характеристики усыновленных детей, значимые для оптимального взаимодействия в американской культуре. В статье предпринята попытка обоснования необходимости поиска эффективных педагогических технологий, ориентированных на адаптацию усыновленных детей. Автор представляет условия, которые могут обеспечивать эффективное вхождение детей в новую культурологическую среду.

Ключевые слова: аккультурация, усыновленные дети, социо-культурная среда, адаптация.

Bielovetska L.E. ACCULTURATION OF ADOPTEES IN THE USA

The article examines the theoretical aspects of the experience of adoptees in cultural shock in the process of adaptation to a new socio-cultural environment, stages of acculturation and personal characteristics of adoptees, significant for optimal interaction in American culture. This article is dedicated to the actual problems of the study of effective technologies with reference to the adaptation of adoptees. The author presents conditions that can provide the effective involvement of children into the new cultural environment.

Key words: acculturation, adopted children, socio-cultural environment, adaptation, adoptees.

Постановка проблеми. Міжнародне усиновлення призвело до різких змін етнічної ідентичності маленьких українців, що через економічні та інші причини стають дітьми-сиротами і залишають батьківщину та культурне середовище. Багатьма вченими доведено, що етнічна ідентичність здатна змінювати свою структуру, й людина, що належить до певної етнічної групи, може відмовитися від членства в ній і приєднатися до іншої етнічної групи. Крім цього, в процесі міграції через усиновлення особистість неминує зіштовхується з необхідністю трансформації своєї соціальної й етнічної ідентичності, для того щоб ефективно взаємодіяти в новому середовищі. На жаль, не всі діти-сироти здатні до швидкої ефективної адаптації, зміни і налагодження своєї етнічної ідентичності в новому етнічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність досліджень адаптації та акультурації дітей-сирит не знижується, а навпаки, зростає, що визначається

інтенсивністю міжнародного усиновлення, соціальної напруженості. Процес входження усиновленої дитини у нову родину, беззаперечно, є складним, напруженим, як для дитини, так і для її прийомних батьків. Основні напрями роботи при переході до прийомної родини безпосередньо витікають з основних періодів, які визначають етапність адаптації дитини у новій родині, наповнюються власне індивідуальним конкретним змістом з урахуванням не лише рекомендацій спеціалістів, а й поведінки дитини в період її звикання до нової родини.

Проблема адаптації дитини до нової родини значно ускладнюється, якщо усиновителями є іноземці. У такому разі дитина має перейняти нову, невідому їй культуру, традиції та звичаї народу, вивчити мову, звикнути до проживання в умовах нової країни, тому актуальним залишається питання виокремлення періодів адаптації усиновленої дитини у нову родину, а також до нових батьків-іноземців.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні особливостей акультураційних та асиміляційних процесів у дітей-сиріт після усиновлення та аналізі американського досвіду на прикладі опитаних американських сімей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Коли усиновлена дитина не може пристосуватися й адаптуватися до нового етнічного середовища, з нею відбувається ряд різних перетворень у психологічному та культурному плані. Змінюється її психологічний стан, погіршується фізичне самопочуття, порушується багато соціальних установок, змінюється погляд на світ і людей – така трансформація призводить до різних наслідків.

На підставі аналізу психодіагностики і педагогічних досліджень визначили особистісні якості дітей такі учені, як М.П. Аралова, І.В. Дубровіна, А.М. Прихожан. Учені Т.Ф. Кумаріна, Є.М. Мастюкова розробили методикокомпенсуючого навчання, а І.Д. Зверева, О.А. Кузьменко, М.Н. Іщенко досліджували основи підготовленості дітей-сиріт до входження в новий соціум.

Теоретичний аналіз проблеми у своїх працях дослідили науковці Б. Рубен та Килей розглянули аспекти успішної культурної адаптації [8]:

- психологічну адаптацію і здатність подолати культурний шок;

- ефективність взаємодії (здатність розвивати добрі взаємовідносини з «господарями», комунікативна компетентність);

- ефективність у вирішенні завдань і виконанні своїх цілей.

Без сумніву, заради здійснення цих завдань усиновленій дитині потрібні певні особистісні якості. Проте варто пам'ятати, що соціально бажані якості суттєво відрізняються в різних культурах. Крім цього, набору певних якостей для успішної адаптації є замало, потрібні знання про прийнятну і бажану в новій культурі поведінку.

Зарубіжні учені С. Гуммер та В. Гудикунст об'єднали особистісні якості, значущі для адаптації в новій культурі [6, р.79]:

Толерантність як риса передбачає:

- толерантність у ставленні до інших (полягає у визнанні права інших на власну думку, позицію; у намаганні розширити власний світогляд тощо);

- толерантність до невизначеності (полягає у здатності роздумувати й приймати рішення, навіть без повного розуміння об'єктивної реальності і можливих наслідків цього рішення).

Учений К. Оберг виокремив шість основних ознак культурного шоку [7]:

- 1) напруження, що виникає внаслідок зусиль, докладених для досягнення психологічної адаптації;

- 2) відчуття втрати друзів та батьківщини;

- 3) відчуття пригнічення через неприйняття новою культурою і неприйняття нової культури;

- 4) злам рольової структури, цінностей; порушення самоідентифікації, почуттів;

- 5) відчуття тривоги, що базується на емоціях здивування, гніву, обурення, огиди, внаслідок усвідомлення відмінностей між культурами;

- 6) відчуття неповноцінності через нездатність справитися з новою ситуацією.

Дитина ніяк не може просто без будь-яких зусиль пристосуватися до нової культури. Усиновлені діти не мають спільної історії зі своїми новими батьками, вони виділяються у своїй новій родині та громаді, вони відчувають себе відокремлено від усіх та сумують за батьківщиною. Вони не тільки відчувають емоційні втрати, але, на додачу до цього, переважають глобальні зміни в усьому. Попри те, що багато батьків можуть зрозуміти це в теорії, вони, можливо, ще не готові до того, що гнів і розчарування дитини буде спрямований на них. Прийомні батьки мають розуміти, що вони всиновлюють не лише дитину, яка матиме мовний бар'єр, а й дитину, яка є представником іншої культури. Звичайно, дитина потрапляє до нової родини з довготривалими звичками, культурною поведінкою. Дитина може їсти руками, не хоче носити взуття, може бути неохайною тощо.

Найлегше переживають культурний шок маленькі діти, чим старша людина, тим важче їй адаптуватись до особливостей нової культури; люди похилого віку практично не здатні до адаптації та акультурації.

Тому прийомні батьки не мають сподіватись, що дитина заповнить культурні прогалини без їх допомоги. Батькам варто ознайомити дитину з національною літературою, іграми, піснями, висловлюваннями, анекдотами, казками, які вони, можливо, пропустили, приїхавши до своєї сім'ї у старшому віці.

Батьки можуть допомогти встановлювати дружні зв'язки, створюючи соціальні можливості, пропонуючи різні заходи, такі як спорт, мистецтво, музика та танці. Мета полягає в тому, щоб підібрати правильний вид зайнятості та привести дітей до принаймні скромного успіху, можливо, відчуття самоствердження, заняття в якому вони зможуть продемонструвати свої навички. Кожна дитина має бути успішною у певній діяльності, їй конче потрібно відчути себе визнаною серед однолітків.

Найближче оточення, місцеві організації та інші публічні місця допоможуть ознайомитися дитині з різними соціальними заходами. Багато прийомних батьків радять записати дитину, відповідно до віку, в позашкільні організації, наприклад у місцеві скаути, або залучити її до різних волонтерських організацій. Взаємозв'язки з поколіннями мали бути частиною соціального досвіду усиновленої дитини.

Результати дослідження. Враховуючи вищесказане, ми розробили анкету, спрямовану на вивчення особливостей адаптації усиновлених дітей-сиріт до американського соціально-культурного середовища. Було проведено опитування сімей (у штатах Каліфорнія, Вашингтон, Орегон), які всиновили українських дітей-сиріт, вони відповіли на питання щодо труднощів акультурації та виховання. США є полікультурною країною, де вельми актуальною є проблема акультурації, адаптації один до одного представників численних культур, націй, рас, що населяють і прибувають у країну. Будучи багатонаціональною, багатоетнічною державою США відчуває на собі вплив культурно-інформаційних перетворень і міграційних процесів, що відбуваються в сучасному світі.

Усі батьки це визнали, оскільки вони живуть у Сполучених Штатах і їх діти занурюються в цю культуру. Багатьом батькам було важко відповісти на ці питання, тому що вони не змогли відразу визначити, що мається на увазі під «американізацією», або «акультурацією».

Батьки запевнили, що «американська акультурація неминуча». Батьки докладають багато зусиль для того, щоб залучити своїх дітей у широкий спектр діяльності.

Одним із перших випробувань, з якими стикаються прийомні батьки та усиновлені діти – вибір нового імені. З п'яти сімей, яких ми опитали, лише одна мама залишила своїй дочці українське ім'я. Всі інші сім'ї вибрали американські імена для своїх дітей, назвали їх за родичами або просто тому, що їм сподобалося ім'я. Також ці родини розповідали про досвід інших американських сімей, де усиновлена дівчинка залишила своє українське ім'я та просто додала американське ім'я Grace (означає «благодать»). Вони пояснили, що її вибір був не випадковим, адже дівчинка дуже набожна.

Сім'ї також зазначили, що діти охоче записуються до різноманітних спортивних секцій, відвідують недільні заняття при церквах, деякі сім'ї записують дітей до спеціальних центрів для адаптації мігрантів тощо.

Деякі батьки вважають, що школа є позитивним середовищем, адже їхні діти мо-

жуть взаємодіяти з іншими усиновленими дітьми і придбати певні знання. Інші батьки сподіваються, що їхні діти без будь-яких проблем зануряться в американське середовище і одразу ж стануть двомовними. Батьки мають стежити за своїми підходами, щоб потреби дитини залишалися на першому плані. Батьки можуть допомогти дитині подолати ці розриви у розвитку, скоригувавши шлях дитини на потреби свого розвитку.

Батькам варто взяти на себе роль інструктора, моделюючи, пояснюючи та практикуючи такі соціальні навички, як вітання та зниження відповідно до віку дитини.

Особливу увагу варто приділити таким соціальним навичкам, що мають надзвичайно важливе значення, як обмін, прийняття критики, надання та отримання компліментів, прийняття розмовних зворотів, повага до особистого простору інших людей, боротьба з гнівом. Адже правила поведінки та етикету можуть бути не знайомі вашій дитині, тим паче у новому культурному середовищі. Дозвольте вашій дитині вчитися та пристосовуватись в своєму власному темпі. Ми не могли не спитати батьків: наскільки вони готові до культурних відмінностей, перш ніж усиновити свою дитину? Адже кожна прийомна родина робить свій вибір усвідомлено.

Кожна з родин визначила «культурні відмінності» по-різному. Всі сім'ї чимало читали про Україну у книгах, придбаних самостійно або через тренінги та інформаційні бюлетені, запропоновані їхнім агентством, з ресурсів інтернету, деякі сім'ї навіть відвідували Україну та були знайомі з українською кухнею і самостійно готували національні українські страви. Успішному знайомству з українською культурою та адаптації їх усиновленої дитини до американського середовища сприяли багаторазові відвідування дітьми Сполучених Штатів Америки коштом програм культурного обміну, де діти вперше знайомляться з новою культурою, суспільством, побутом, їжею та здобувають безцінні соціальні та мовні навички.

У зв'язку зі змінами в житті, діти відчували: 1) горе, сум, депресію; 2) невпевненість і невизначеність у майбутньому; 3) комплекс меншовартості і розгубленість; 4) втрату минулого і необхідність починати все спочатку у невідомому середовищі.

Поряд із негативними переживаннями деякі респонденти одночасно відчували задоволення від своїх дій і досягнень, оптимізм, бажання будувати спільне майбутнє з новою родиною. Батьки хочуть забезпечити усиновлених дітей гарною освітою та дати якомога більше можливостей.

Підсумовуючи вищенаведене, можна констатувати, що успішній адаптації в новому середовищі сприяли такі фактори, як:

- знайомство з американською культурою за допомогою різноманітних національних свят – День Подяки, Різдво, День Незалежності тощо;

- попереднє знайомство через програму культурного обміну;

- ознайомлення з різноманітною американською їжею, яка у майбутньому стане частиною їх повсякденного життя;

- допомога дитині у спілкуванні та знайомстві з новим оточенням;

- ознайомлення з дитячими іграми;

- знайомство з американськими сімейними традиціями, проведення спільних культурних заходів з іншими прийомними родинами;

- навчання необхідним соціальним навичкам;

- відвідування дітьми літніх та церковних таборів для усиновлених дітей;

- інші культурно-дозвілєві заходи, що спрямовані на організацію змістовного дозвілля та культурного відпочинку усиновлених дітей тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовавши, варто зазначити, що процес акультурації дитини до нової культури є надзвичайно важливим та складним. Від успішності цього процесу залежить входження дитини в сім'ю, її майбутній розвиток та соціальні досягнення. Індивідуальні особливості розвитку і життєві потреби прийомної дитини, специфіка стилю виховання та стилю життя прийомної родини ускладнюють розробку єдиних правил і підходів до процесу входження та адаптації дитини. Натомість практика доводить: для ефективної адаптації прийомної дитини в сім'ї необхідним є врахування індивідуальних рис як самої дитини, так й прийомної родини. Разом із тим фахівці соціологи, психологи, педагоги та соціальні працівники визначають етапи адаптації дитини, специфіку кожного етапу, виокремлюють групи дітей за віковими, статевими характеристи-

ками, біологічною спадковістю та критерієм соціального досвіду дитини до входження її в прийомну сім'ю з метою розроблення рекомендацій зі сприяння більш успішній адаптації дитини в нових умовах.

Проаналізовано основні проблеми та шляхи успішного пристосування усиновлених дітей до американського суспільства. Перспективою подальшого дослідження проблем акультурації до нового суспільства усиновлених дітей можуть бути дослідження етапів та особливостей інтеграції сиріт у суспільство, психологічна рефлексія бар'єрів, чинників та критеріїв інтеграції сиріт; особливості педагогіко-психологічного супроводу на етапі усиновлення та після нього.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Орбан-Лембрик Л. Специфіка міжособистісної і міжгрупової взаємодії в умовах міграції / Л. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. – 2008. – № 5. – С. 68–80.
2. Співак В.І. Особливості входження дитини у нову родину / В.І. Співак // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 1. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – С. 280–290.
3. Bock P.K. Culture shock / P.K. Bock. – New York, 1970. – 198 p.
4. Brislin R.W. Cross-cultural encounters. Fase – to – fase interaction / R. W. Brislin. – New York, 1981. – P. 74–98.
5. Brislin R.W., Cusher S. Intercultural Interactions: a Practical Guide / R.W. Brislin, S. Cusher. – CA, 1986. – P. 5–58.
6. Hummer S. Intercultural communicative competence / S. Hummer // Handbook of intercultural and international communication. – New York, 1989. – 27 p.
7. Oberg. K. Culture shock: Adjustments to New Cultural Environments/ K. Oberg // Practical Anthropology. – 1960. – № 7. – P. 177–182.
8. Ruben B. Behavioral assessment of communication competency and the prediction of cross-cultural adaptation / B. Ruben // International Journal of Intercultural Relations. – № 3. – P. 15–27.
9. Triandis H.C. Cultural and social behavior / H.C. Triandis. – New York: McGraw-Hill. – 1994. – 33 p.